

# Torchalski, Ryszard

---

## O dokumentacji i retrospektywnej bibliografii historii nauki polskiej

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/1, 133-135

---

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



## O DOKUMENTACJI I RETROSPEKTYWNEJ BIBLIORAFII HISTORII NAUKI POLSKIEJ

W ostatnim okresie na łamach „Kwartalnika” kilkakrotnie poruszane były sprawy związane z dalszym rozwojem badań w dziedzinie historii nauki. Mam na myśli artykuł prof. Bogdana Suchodolskiego<sup>1</sup>, tzw. perspektywiczny program badań podstawowych z zakresu historii nauki i techniki<sup>2</sup> oraz wypowiedzi dra Waldemara Rolbieckiego<sup>3</sup> i dra Jerzego Rózewicza<sup>4</sup>. Nawiązując do tych głosów chcę zająć się krótko dwoma sprawami, które chociaż nie dotyczą problematyki badawczej *sensu stricto*, mają podstawowe i zasadnicze znaczenie dla warsztatu badawczego historyków nauki i wymagają — w związku z tym — pilnego rozwiązania. Za sprawy takie — pozostające moim zdaniem w ścisłym ze sobą związku — uważam: zorganizowanie w Zakładzie Historii Nauki i Techniki Działu Dokumentacji i Informacji Naukowej oraz podjęcie prac nad retrospektywną bibliografią historii nauki polskiej.

Obecnie istnieje w Zakładzie HNiT — niestety tylko z nazwy — Dział Dokumentacji Naukowej. Jego działalność z powodów od samego tego Działu niezależnych, do których zaliczyłbym np. niewłaściwe ukierunkowanie prowadzonych w nim prac i małe stosunkowo zainteresowanie nimi w samym Zakładzie oraz niedostatki kadrowe, ogranicza się w zasadzie do prawidłowego — co należy podkreślić — prowadzenia biblioteki. Dział ten opiekuje się także archiwum Zakładu HNiT oraz załatwia różne sprawy bieżące, jak dostarczanie dokumentacji ikonograficznej do wydawnictw Zakładu itp. Współuczestniczy on ponadto w przygotowywaniu *Bibliografii bieżącej historii nauki i techniki*, która powstała wszakże z inicjatywy „Kwartalnika”, a opracowywana

---

<sup>1</sup> *Perspektywy rozwoju badań w dziedzinie historii nauki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1973 nr 2 s. 231—244.

<sup>2</sup> Zob. informację na ten temat w sprawozdaniu z posiedzenia Komitetu Historii Nauki i Techniki w niniejszym numerze „Kwartalnika” s. 180—182.

<sup>3</sup> *Problem wart badawczego trudu*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1973 nr 4 s. 715—719. W wypowiedzi tej pewne zastrzeżenia budzi stosunek dra Rolbieckiego do prac nad syntezą historii nauki w Polsce. O ile poruszona również w tym kontekście problematyka kopernikańska ma szanse obronić się sama, chociażby i z tego względu, że jest ona prowadzona nie tylko w Zakładzie Historii Nauki i Techniki, to nic nie wskazuje na to aby pełna synteza dziejów nauki polskiej mogła być przygotowana poza tą placówką. Wiadomo zaś, że niemało w tym zakresie pozostało jeszcze do zrobienia. Wszystkie więc problemy badawcze, zarówno dotąd nierozwiązane, jak i nierozwiązane w pełni, w tym także problem preferowany przez W. Rolbieckiego, powinny syntezę tę wzbogacić ewentualnie pomóc w przyszłej rewizji niektórych jej ustaleń. Słowem powinny być ściśle podporządkowane jej założeniom i potrzebom.

<sup>4</sup> Zamieszczona wyżej wypowiedź J. Rózewicza nawiązuje bliżej do propozycji W. Rolbieckiego.

jest głównie przez osoby spoza tego Działu. Tymczasem bliższy niż dotąd związek tej bibliografii z Zakładem mógłby wpłynąć na wyeliminowanie z niej pewnych niedociągnięć i braków. W. Rolbiecki postulując skoncentrowanie, w nowym zespole czy też pracowni Zakładu, badań nad historią organizacji nauki proponuje, aby tam też organizowane były — dotyczące tego zagadnienia — prace bibliograficzne, dokumentacyjne i pomocnicze. Właściwym miejscem dla takiej działalności, która obejmęaby całą problematykę historii nauki, a więc i tę o której pisze dr Rolbiecki, jest jednak dział dokumentacji i informacji. Prace tego działu powinny być natomiast wspomagane — i z pewnością zyskałyby na tym — radami wszystkich zainteresowanych pracowników Zakładu. Spośród innych postulatów, jakie można by skierować pod adresem takiego działu, wymienię choćby jego udział we współpracy z międzynarodowymi wydawnictwami z zakresu historii nauki, takimi jak „Archives Internationales d'Histoire des Sciences” czy „Revue d'Histoire des Sciences”. Możliwość informowania zagranicą o naszych pracach i osiągnięciach w tej dziedzinie wydaje się rzeczą nie bez znaczenia. Z tych — wymienionych pobieżnie — uwag widać, że z właściwą dokumentacją i informacją z zakresu historii nauki i techniki, w nowoczesnym znaczeniu tego słowa, dotychczasowa działalność odpowiedniej komórki Zakładu ma niewiele wspólnego.

Drugą, nie mniej ważną sprawą jest rychłe rozpoczęcie prac nad retrospektywną bibliografią historii nauki polskiej. Fragmentaryczne inicjatywy w tym kierunku były już kilkakrotnie podejmowane<sup>5</sup>, nie pomyślano jednak dotąd o ujęciu takich poczynań w ramy planowej i skoordynowanej działalności. Wydawałoby się, że celowości podjęcia i doprowadzenia do końca tego wysiłku szerzej uzasadniać nie trzeba; opracowanie takie wychodziłoby naprzeciw zapotrzebowaniom nie tylko samych historyków nauki. Aczkolwiek różne od syntezy dziejów naszej nauki, jednak nie mniej potrzebne, mogłoby ono stać się obok niej, drugim poważnym i niekwestionowanym osiągnięciem Zakładu. Jednak stosunek do tego rodzaju poczynań — i to nie tylko w Zakładzie Historii Nauki i Techniki — nie może budzić optymizmu. Mimo poważnego rozwoju prac bibliograficznych, określić go można jako coś w rodzaju życzliwej obojętności. W opinii powszechnej z trudem toruje sobie drogę przekonanie, że bibliografia to nie tylko sporządzanie spisów książek i innych — często własnych — publikacji, a więc mechaniczne przepisywanie tytułów różnych prac, lecz także — a może przede wszystkim — umiejętność krytycznego czytania i przekazywania innym wyciągniętych z lektury wniosków.

Przystąpienie do prac nad retrospektywną bibliografią historii nauki (które również są powołaniem działu dokumentacji i informacji) poprzedzić powinna — możliwie szeroka — dyskusja, w której ustalony zostałby jej zakres oraz inne sprawy metodyczne (układ, zasięgi: chronologiczny, językowy, terytorialny, formalno-wydawniczy, sprawy opisu

<sup>5</sup> Wśród nich wymienić można np. opracowane przez S. Gieysztorą i W. Osieńską *Materiały do bibliografii nauki polskiej okresu Odrodzenia*, publikowane w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej” w latach 1953, 1954 i 1956. W Zakładzie Historii Nauki i Techniki znajdują się także opracowania bibliograficzne dorobku historii niektórych dyscyplin naukowych w okresie 25-lecia Polski Ludowej. Przygotowano je dla potrzeb opracowanej przez Komitet Historii Nauki i Techniki oceny badań z zakresu historii nauki i techniki w tym okresie.

itd.) Bibliografia taka mogłaby składać się np. z trzech części obejmujących okresy: 1) od czasów najdawniejszych do roku 1918, 2) od 1918 do 1945, 3) od 1945 do 1971, tj. do okresu objętego bibliografią bieżącą. Posiadalibyśmy wtedy pełny, sporządzony z punktu widzenia naszych potrzeb, wykaz piśmiennictwa z zakresu historii nauki. Wykaz ten, oprócz pomocy w prowadzeniu badań czysto naukowych, oddałby niemałe usługi np. w dydaktyce czy popularyzacji dziejów polskiej nauki.